

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук,
доцента Гірник Оксани Олегівни на дисертаційну роботу **Сидоренка
Анатолія Олександровича** на тему «**Соціальний захист членів сімей
військовослужбовців**», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 – «Право»

Актуальність теми дослідження не викликає сумнівів, так як питання національної безпеки набули сьогодні особливої важливості для України, яка пройшовши складні та неоднозначні етапи на історичному шляху творення національної державності, знову опинилася в складній військово-політичній та військово-стратегічній обстановці у зв'язку з російською збройною агресією. І сьогодні проблема забезпечення оборони стала однією з найбільш пріоритетних у діяльності держави, органів публічного управління та громадянського суспільства, потребує підвищеної уваги з боку наукової спільноти. Основними державними інституціями, покликаними забезпечити безпеку громадян є Збройні Сили України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України для відсічі збройній агресії проти України, які, у свою чергу, у зв'язку з виконуваними ними обов'язками, потребують підвищеного соціального захисту. І тому питання соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей наразі є як ніколи актуальним і потребуючим свого вирішення.

Право на соціальний захист відноситься до найважливіших прав особи, яке повинно визнаватися та гарантуватися на рівні держави. У першій статті Конституції України визначається, що наша держава є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною та правовою. Низка статей (наприклад, статті 3, 36, 44, 46, 47, 48 Основного Закону) містять положення, які закріплюють засади соціального захисту населення. Проте ефективність реалізації соціального напрямку розвитку держави напряму залежить від її політики, яка повинна бути спрямована на забезпечення соціальних прав усіх людей, які проживають у нашій державі, зокрема військовослужбовців та членів їх сімей.

Однією із першочергових проблем соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей варто назвати брак належного рівня фінансування здійснення соціальних програм, спрямованих на відновлення їх здоров'я. Саме із фінансуванням ми пов'язуємо ненадання належного рівня соціального захисту. Вважаємо, що на сьогодні питання соціального захисту, як військовослужбовців, так і членів їх сімей стоїть досить гостро, що пов'язано із тими явищами, які наразі відбуваються в нашій державі. Тому для покращення соціального становища військовослужбовців та членів їх сімей необхідне вдосконалення їх соціального захисту. Зокрема, внесення змін до законів України та інших нормативно-правових актів за різними напрямками, серед яких удосконалення законодавства з питань посилення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей; приведення рівня матеріального та інших видів забезпечення у відповідність зі встановленими для них законодавством правами й свободами. Оскільки соціальний захист як і військовослужбовців, так і членів їх сімей, підтримання їх життя на належному рівні, є важливою частиною соціальної політики держави, яка відповідальна за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян.

Усе це в сукупності дає підстави констатувати надзвичайну актуальність представленого нам сьогодні на розгляд дослідження правових проблем соціального захисту членів сімей військовослужбовців.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою чітких визначень понять, проведеної систематизації та класифікації тощо, автору вдалося досить аргументовано висловити свою думку щодо проблемних питань соціального захисту членів сімей військовослужбовців. Загалом дисертація, яка виконана у формі спеціально підготовленого рукопису становить цілісне й повністю завершене наукове дослідження із абсолютно чіткими висновками.

Обґрунтованість дослідження Сидоренка Анатолія Олександровича

визначається, передовсім, його широкою й різнобічною джерельною базою. Розробляючи власну теоретичну концепцію та пропонуючи свої визначення, автор спирається на широкий спектр вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, не обмежуючись при цьому суто правовими дослідженнями. Базою дослідження виступили праці вітчизняних і зарубіжних учених, які належать до різних наукових напрямів та шкіл. Нормативну та емпіричну базу роботи склали Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, якими регулюються питання соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, низка міжнародних актів у сфері соціального захисту, окремі законодавчі акти зарубіжних держав, а також практика їх застосування, ретельна робота з якими дозволила автору повністю реалізувати поставлені ним у своєму дослідженні мету і завдання.

Також слід зазначити про вдале концептуальне вирішення завдань дисертаційної роботи. Так наприклад, правильний логічний порядок подачі матеріалу дозволив автору висвітлити основні аспекти досліджуваної ним теми, побудувати достатньо переконливу систему аргументації, що відображає як предмет дослідження, так і власну авторську позицію. Всі відповідні положення викладено в дисертації логічно, послідовно та стилістично довершено. Звертає на себе увагу вільне володіння дисертантом матеріалом, що стосується теми дослідження. Це свідчить про його досконале знання теми дослідження та використаних ним джерел, здатність до аналізу досліджуваної теми, вміння застосовувати сучасні наукові методи пізнання для вирішення конкретних теоретико-правових проблем, поставлених у розділах роботи.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації є теоретично обґрунтованими, що забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних загальнонаукових і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання. Так, за допомогою *діалектичного методу* здійснено дослідження членів сімей військовослужбовців як суб'єктів отримання соціального захисту, а також поглиблено розуміння поняття та сутності соціального захисту членів сімей військовослужбовців (підрозділ 1.1). *Логіко-*

семантичний метод та метод системно-структурного аналізу застосовано в ході дослідження принципів та нормативної бази соціального захисту членів сімей військовослужбовців (підрозділ 1.2). За допомогою *методів абстрагування й узагальнення* поглиблено розуміння підстав та умов соціального захисту членів сімей військовослужбовців (підрозділ 2.1.). *Методи класифікації, групування, системно-функціональний* застосовано при дослідженні окремих гарантій захисту права членів сімей військовослужбовців на соціальний захист (підрозділ 2.2). *Порівняльно-правовий метод* використано під час аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців (підрозділ 3.1.). Використання *формально-логічного методу* надало змогу виявити проблеми правового регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців в Україні та визначити шляхи їх вирішення (підрозділ 3.2). Перелічені методи використано у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дозволило сформувати цілісну методологічну базу, а також забезпечило повноту й об'єктивність зроблених висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній доктрині соціального права комплексною науковою працею, в якій на підставі критичного ознайомлення з доробком фахівців у відповідній царині, опрацювання міжнародних соціальних стандартів, аналізу національного і зарубіжного законодавства розкрито теоретично-прикладні засади соціального захисту членів сімей військовослужбовців. Це, у свою чергу, дозволило обґрунтувати низку нових теоретичних положень, опрацювати практичні рекомендації і пропозиції з питань, що піддались вивченню і запропонувати авторський погляд на організаційні форми соціального захисту розглядуваної категорії суб'єктів права та відповідний правовий механізм їх реалізації.

У дисертації виділено та комплексно охарактеризовано сутність соціального захисту членів сімей військовослужбовців, що виражається в такому: 1) це важлива складова соціальної держави, та її соціальної політики в

цілому; 2) є одним із різновидів соціального захисту населення в цілому, та державної соціальної підтримки; 3) розглядається як функція держави у сфері соціального захисту; 4) аспекти та напрямки соціального захисту членів сімей військовослужбовців визначається специфікою військової служби; 5) особливе завдання здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців – забезпечення можливостей для нормальної життєдіяльності та подальшого втілення планів кожною особою; 6) особлива мета соціального захисту членів сімей військовослужбовців – забезпечення умов для реалізації соціальних гарантій, передбачених законодавством України; 7) це різновид соціально-захисної діяльності держави, яка спрямована на запобігання негативних наслідків по відношенню до членів сім'ї військовослужбовця; 8) соціальний захист членів сімей військовослужбовця розглядається як важливий чинник підвищення рівня боєздатності кожного конкретного військовослужбовця; 9) особливий суб'єкт отримання соціального захисту – члени сім'ї військовослужбовця, з якими мають проводити роботу, та в якого виникає право на отримання соціального захисту, соціального забезпечення пільг та відповідних державних гарантій.

Систематизовано основні умови соціального захисту членів сімей військовослужбовців, а саме: 1) наявність відповідного законодавства в указаній сфері, його стабільність, динамізм і мобільність; 2) соціальна зумовленість законів; 3) безумовність здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців; 4) чітке розуміння чинників, які впливають на формування соціальної політики у сфері соціального захисту членів сімей військовослужбовців; 5) здійснення соціального моніторингу захисту прав членів сімей військовослужбовців на постійній основі; 6) створення ефективного механізму соціального захисту та соціального забезпечення членів сімей військовослужбовців уповноваженими на це органами, органами місцевого самоврядування та державою загалом; 7) індивідуальний (адресний) підхід до кожного отримувача соціального захисту з числа членів сім'ї військовослужбовців; 8) наявність відповідного фінансування соціальних

програм та соціального захисту членів сім'ї військовослужбовців.

Соціальні гарантії членів сімей військовослужбовців запропоновано розуміти як визначені у чинному законодавстві та підкріплені належною фінансовою базою соціально-забезпечувальні показники, які проявляються як відповідні конструкції суб'єктивних прав у сфері соціального забезпечення, кількісні й якісні характеристики соціальних виплат, допомог, пільг, переваг, що розроблені з урахуванням фактичного стану суспільних відносин та відповідно до вимог міжнародних стандартів з метою забезпечення гідного рівня життя членів сімей військовослужбовців. Виділено та детально проаналізовано основні соціальні гарантії, які поширюються на членів сім'ї військовослужбовця, а саме: 1) матеріальне забезпечення; 2) гарантії у медичній сфері та у сфері оздоровлення; 3) гарантії у сфері здійснення психологічної допомоги; 4) гарантія у сфері репродукції; 5) гарантії для членів сім'ї військовослужбовці у сфері працевлаштування; 6) гарантії у сфері освіти, навчання пільги у навчальних закладах та дошкільних закладах; 7) гарантії правового супроводу членів сімей військовослужбовця; 8) гарантії у сфері пенсійного забезпечення; 9) гарантії у сфері житлового забезпечення; 10) гарантії членів сім'ї військовослужбовця в інформаційній сфері.

На основі аналізу зарубіжного досвіду соціальних гарантій військовослужбовців та членів їх сімей внесено ряд пропозицій щодо удосконалення законодавства у сфері здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців, які доцільно було б запровадити й для соціального захисту членів сімей українських військовослужбовців. Основними є: чіткість нормативно-правової бази у питаннях захисту членів сімей військовослужбовців; здійснення соціальної підтримки членів сімей військовослужбовців через урядові програми та створенням конкретних спеціалізованих центрів; створення відповідних центрів для надання підтримки членам сім'ї військовослужбовців; покладення обов'язків щодо здійснення заходів із соціальної підтримки членів сімей військовослужбовців на конкретних посадових осіб, в тому числі й

військових омбудсменів; реалізація програм соціальної підтримки членів сімей військовослужбовців із залученням міжнародних організацій та установ: розширення пільг, компенсацій та інших видів допомог тощо.

На основі досвіду Ізраїлю обґрунтовано важливість упровадження в національну систему соціального захисту батьків військовослужбовця, який загинув чи пропав безвісти, допомоги батькам із лікуванням безпліддя, якщо вони хочуть мати ще одну дитину або оплату послуг сурогатної матері, а для вагітних дружин військовослужбовця – надання доплат на період вагітності з сьомого місяці вагітності й до кінця вагітності в чітко визначеній сумі, наприклад, у розмірі прожиткового мінімуму для непрацевдатних осіб.

Повнота викладу одержаних результатів. Основні результати дисертаційної роботи викладено у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України й наукових періодичних виданнях інших держав і 3 тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Узагальнюючи наведене, можемо констатувати, що дисертація Сидоренка Анатолія Олександровича виконана на високому науковому рівні, про що свідчить чітко сформульовані ключові проблеми дослідження, високий ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків, зроблених у ньому, наукова новизна та практична значимість цілого ряду одержаних результатів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Сидоренка Анатолія Олександровича, водночас вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі питання, які могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень чи певної дискусії під час публічного захисту.

1. У підрозділі 2.1. «Підстави та умови соціального захисту членів сімей військовослужбовців» запропоновано під поняттям «умови соціального захисту членів сімей військовослужбовців» розуміти «всі ті чинники, які впливають на своєчасність та повноту здійснення реального соціального захисту членів сімей військовослужбовців, а також ті чинники, які мають бути визначені та

враховані при здійсненні державної політики у сфері реалізації соціального захисту членів сімей військовослужбовців та які реально впливають на формування державної політики у сфері такого захисту, а також без яких неможливо забезпечити реальний соціальний захист членів сім'ї військовослужбовця». Серед умов соціального захисту членів сімей військовослужбовців названо «індивідуальний (адресний) підхід до кожного отримувача соціального захисту з числа членів сім'ї військовослужбовців». І тут виникає запитання щодо адресності, зокрема у чому полягає ця умова соціального захисту членів сімей військовослужбовців.

2. У підрозділі 2.2. «Гарантії захисту права членів сімей військовослужбовців на соціальний захист» дисертаційної роботи соціальні гарантії членів сімей військовослужбовців запропоновано розуміти як визначені у чинному законодавстві та підкріплені належною фінансовою базою соціально-забезпечувальні показники, які проявляються як відповідні конструкції суб'єктивних прав у сфері соціального забезпечення, кількісні й якісні характеристики соціальних виплат, допомог, пільг, переваг, що розроблені з урахуванням фактичного стану суспільних відносин та відповідно до вимог міжнародних стандартів з метою забезпечення гідного рівня життя членів сімей військовослужбовців. Серед основних соціальних гарантій, які поширюються на членів сім'ї військовослужбовця названо гарантії в матеріальному забезпеченні членів сімей військовослужбовців, що включає в себе також право на отримання членами сім'ї військовослужбовця грошового забезпечення військовослужбовця.

Вважаємо потребувати додаткового уточнення дисертантом, виходячи із особливої основної та похідної мети грошового забезпечення військовослужбовців, основні завдання такого забезпечення.

3. Доцільно було б також більше уваги приділити правовому статусу даної категорії осіб, як суб'єктів права соціального забезпечення, специфічність якого полягає в тому, що він регулюється не тільки загальним законодавством, а й спеціальним та є унікальним соціально-правовим статусом. Зокрема,

визначення їх правового статусу потребує осмислення на основі теоретичних досягнень сьогодення та правових норм, що регулюють це питання, адже саме через правовий статус створюються реальні можливості для виконання суб'єктами права своїх соціальних функцій. Його зміст визначає межі діяльності особи щодо інших осіб, колективів, держави, межі її активної та пасивної життєдіяльності та самоствердження. Тому необхідно було в роботі більш акцентувати увагу на цих моментах. Це б значно підвищило практичну цінність роботи та її затребуваність.

4. Вважаємо також під час написання дисертаційної роботи більше уваги потрібно було б звернути на дослідження міжнародних стандартів правової регламентації соціального захисту членів сімей військовослужбовців. Це, у свою чергу, сприяло б формулюванню корисних пропозицій по вдосконаленню чинного та проєктованого соціальнозабезпечувального законодавства з розглядуваного питання. Однак це скоріше рекомендація, яка може бути взята дисертантом для подальших наукових пошуків.

Водночас висловлені пропозиції та зауваження не створюють суттєвого впливу на високий рівень виконаної дисертаційної роботи. Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в даній дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад дисертанта в науку права соціального забезпечення. Крім того, висловлені зауваження не ставлять під сумнів значимість роботи, достовірність її висновків, наукову новизну та вагомість одержаних результатів з урахуванням фундаментальності проблематики.

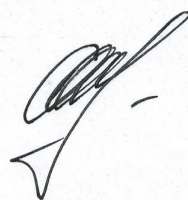
Загальний висновок. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, всі висновки отримали необхідну й достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими. За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Сидоренка А. О. відповідає обраній ним спеціальності 081 – «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є

самостійною завершеною роботою, в якій відсутні порушення академічної доброчесності. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим НАЗЯВО вимогам.

Керуючись вищевикладеним робимо висновок, що дисертація Сидоренка Анатолія Олександровича тему «Соціальний захист членів сімей військовослужбовців», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р.), п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її автор, Сидоренко Анатолій Олександрович, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право.

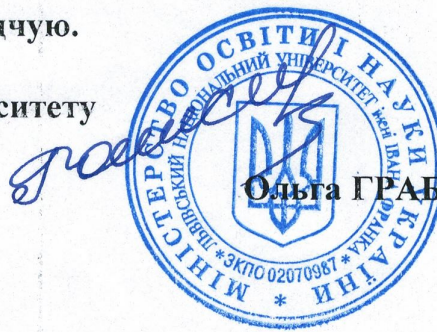
Офіційний опонент:

**Кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри соціального права
Львівського національного
університету імені Івана Франка**

Оксана ГІРНИК

**Підпис доц. Оксани ГІРНИК засвідчую.
Вчений секретар
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
доцент**

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА